

Амерідзе О. С., Павлович А. В.
Національний технічний університет України КПІ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ У НЕМОВНИХ ВУЗАХ

Автори обґрунтовують доцільність індивідуалізації навчання іншомовного мовлення в немовних вищих навчальних закладах. У статті розглядаються основні види індивідуалізації навчального процесу та шляхи її реалізації.

Ключові слова: *індивідуалізація, особистісно орієнтовані технології, особистісно орієнтована освіта, диференційований підхід.*

Проголошення України суверенною державою означає, що вона стала самостійним суб'єктом міжнародних відносин. Крім того, слід керуватися новою розстановкою сил на міжнародній арені та реалізацією нової концепції міжнародної безпеки в Європі і світі. Необхідно також враховувати, що в сучасних міжнародних відносинах такі показники, як розмір території, чисельність населення держави, геополітичне становище продовжують бути важливими, але все більшого значення набувають нові критерії, а саме промислово-технологічний та інтелектуальний потенціал країни, фінансова та сировинна ситуація, економічна та військова сила.

Постіндустріальне суспільство потребує самостійно мислячих, здатних до сомореалізації на основі об'єктивної самооцінки спеціалістів. Американський економіст Лестер Туроу прогнозує, що основи існуючого суспільства у ХХІ столітті зазнають потрясіння з боку технології й ідеології. Усвідомлюючи це, все більше студентів вищих навчальних закладів намагаються оволодіти потрібними знаннями, практичними й інтелектуальними вміннями для сомоствердження, сомореалізації у цьому житті. Сучасного студента не треба примушувати відвідувати лекції та практичні заняття, він сам прагне бути в аудиторії і накопичувати знання.

Домогтися означеної мети можна лише засобами особистісно орієнтованих технологій. Адже на сьогодні навчальний процес, який є орієнтованим на середньостатистичного студента, на засвоєння і відтворення ним знань, умінь і навичок, не відповідає існуючій ситуації [4].

Таким чином, стратегічний розвиток системи вищої освіти в Україні, як і в інших розвинених європейських країнах, повинен лежати на шляху рішення проблеми особистісно орієнтованої освіти – такої освіти, в якій особистість студента була б у центрі уваги педагога.

Необхідність врахування індивідуальних особливостей учнів відзначали такі психологи, як Л. В. Виготський (теорія зони найближчого розвитку дитини), П. Я. Гальперін (теорія поетапного формування розумових дій), А. А. Леонтьєв (психологія спілкування) та інші. Але в умовах панування того авторитарного стилю в педагогіці було неможливо реалізувати ідеї щодо індивідуальності кожного студента.

Викладач виконує іншу роль і функцію в навчальному процесі в умовах особистісно орієнтованого навчання. Якщо за традиційної системи освіти викладач був головним джерелом знань (ще й здійснював основну контролюючу функцію), то згідно з новою парадигмою освіти він відіграє роль організатора самостійної активної пізнавальної діяльності студента, його компетентного помічника та консультанта. Його професійні вміння повинні бути спрямованими не просто на контроль знань, умінь і навичок студентів, а на діагностику їх діяльності. Отже, вчитель має вчасно надати кваліфіковану допомогу, щоб усунути виявлені труднощі пізнання й застосування знань. Така роль значно складніша, ніж за традиційного навчання, і вимагає від викладача вищої майстерності.

Особистісно орієнтована освіта передбачає диференційований підхід до навчання з

урахуванням інтелектуального рівня кожного студента, а також його рівня підготовки з певного предмету, здібностей і задатків. Студент має стати центральною фігурою навчального процесу, його пізнавальна діяльність має бути в центрі уваги педагогів-дослідників [3].

У методиці навчання іноземних мов розроблено різноманітні форми реалізації індивідуального підходу до студентів: самостійна робота (self-directed learning) під наглядом та керівництвом викладача; самостійне оволодіння (autonomous learning) іноземною мовою наодинці або в групі шляхом використання широкого спектру різноманітних підручників і посібників, яке контролюється викладачем; самостійне оволодіння (home learning) іноземною мовою шляхом використання підручника без допомоги викладача; індивідуальна робота (one-to-one teaching) з одним або декількома викладачами; самостійне оволодіння іноземною мовою в спеціалізованих центрах (self-access centres). Під індивідуальним підходом мається на увазі навчання студентів іноземному мовленню в групі за єдиним планом викладання матеріалу, програми, але з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей. При цьому на першому плані стоїть завдання допомогти студентам отримати базовий рівень знань іншомовного мовлення. Власне індивідуалізація процесу навчання іншомовного мовлення представляє собою цілісну систему, яка охоплює всі сторони та етапи навчального процесу з іноземної мови. Передбачається також цілісне врахування та цілеспрямований розвиток компонентів кожної з підструктур психологічної структури індивідуальності студента, що здійснюють значний вплив на якість оволодіння іншомовним мовленням [5]. До складу цієї системи входять:

- 1) цілі індивідуалізації процесу навчання;
- 2) види індивідуалізації та їх зміст;
- 3) прийоми та засоби індивідуалізації.

Цілі індивідуалізації процесу навчання іноземної мови поділяються на основні і допоміжні. До основних відносяться:

- розвиток інтелектуального світогляду, психічних процесів і якостей особистості учня, які відіграють провідну роль в оволодінні іншомовним мовленням;
- заповнення прогалин у вихідному рівні володіння студентом іншомовним мовленням і своєчасне усунення відставання, що може мати місце;
- формування індивідуального стилю оволодіння іншомовним мовленням, що охоплює також і самостійну роботу студента.

Допоміжні цілі індивідуалізації включають:

- активізацію навчального процесу з іноземної мови;
- стимулювання навчальної діяльності студентів;
- створення позитивного емоційного стану у навчальному процесі тощо.

Вказані цілі індивідуалізації можуть бути досягнуті лише за умови реалізації різноманітних видів індивідуалізації процесу навчання іншомовної мовленнєвої діяльності. В сучасній методиці навчання іноземним мовам види індивідуалізації визначаються відповідно до характеру підструктур психологічної структури індивідуальності студента. Це відбувається завдяки тому, що кожна з них здійснює значний вплив на рівень володіння студентом іноземною мовою [8].

За К. К. Платоновим психологічна структура складається з чотирьох підструктур:

- 1) спрямованості;
- 2) соціального досвіду;
- 3) форм відображення;
- 4) біологічних властивостей.

Перша підструктура поєднує в собі бажання, ідеали, світогляд, мотиви та переконання. У процесі вивчення іноземної мови найбільш вагомим виступає мотиваційний фактор. В студентів проявляються різні види мотивації, головними з яких

виявляються “зовнішня” (або широка соціальна мотивація) та “внутрішня” (та, яка зумовлена самою навчальною діяльністю). Найвища успішність при вивченні іноземної мови спостерігається при співвідношенні зовнішньої і внутрішньої мотивації як 70% до 30%.

Таким чином врахування відмінностей у мотиваційній сфері студентів може здійснюватись за допомогою “мотивуючої” індивідуалізації.

Друга підструктура охоплює знання, вміння, навички та звички. К. К. Платонов називає таку підструктуру індивідуальною культурою, або підготовленістю. При вивченні іноземних мов провідним компонентом виступає рівень сформованості іншомовних навичок та вмінь, який може бути підвищений за допомогою регулювання режимів навчання. У зв'язку з цим такий вид індивідуалізації називається “регулюючою” індивідуалізацією [7].

До третьої підструктури входять психічні процеси та емоційно-вольові якості особистості, які розвиваються і вдосконалюються завдяки різним видам діяльності. Теоретичні та експериментальні дослідження науковців-дослідників довели, що для швидкого та якісного оволодіння іншомовним мовленням слід мати добре розвинуті фонематичний слух і слухову пам'ять, а також гнучке словесно-логічне мислення і високу емоційну стійкість. Таким чином у деяких студентів слід розвивати ці якості штучно та цілеспрямовано на матеріалі іноземної мови. Відповідно такий вид називається “розвиваючою” індивідуалізацією.

Четверта підструктура охоплює психологічні особливості індивіда, що зумовлюють індивідуальний стиль його діяльності. В поняття “індивідуальний стиль діяльності” входять: темп роботи, працездатність, особливості володіння способами і прийомами навчальної роботи на основі наявних знань, вмінь і навичок. Слід зауважити, що такий стиль можна виробити і вдосконалити в тому випадку, якщо людина активно шукає прийоми та способи, які допоможуть їй, згідно з темпераментом, досягти найвищих результатів. Одним із завдань викладача іноземної мови є надання допомоги студентові у формуванні його власного індивідуального стилю оволодіння іншомовним мовленням. Тому цей вид діяльності названо “формуючою” індивідуалізацією.

Реалізувати вищеназвані види індивідуалізації на практиці можна тільки за умов вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів. З цією метою використовуються такі методи дослідження, як анкетування, дидактичне тестування, психологічне тестування, соціологічне тестування [2].

Розкриємо детальніше зміст кожного з видів індивідуалізації. Під поняттям змісту в цьому випадку ми розуміємо врахування сталої системи мотивів оволодіння студентом іншомовним мовленням, з одного боку, а з другого – цілеспрямоване формування у кожного студента нових, більш досконалих видів мотивації.

Регулююча індивідуалізація полягає в чіткому врахуванні викладачем реального рівня володіння студентом іншомовним мовленням на кожному з етапів навчального процесу. Вона передбачає як можливість тимчасового спрощення завдань і часткового їх варіювання для студентів з меншою підготовкою за умови одержання позитивного кінцевого результату згідно з вимогами програми, так і розширення та ускладнення програмних вимог для добре підготовлених і зацікавлених іноземною мовою студентів.

Розвиваюча індивідуалізація дає змогу одночасно забезпечити в навчальному процесі опору на реальний рівень функціонування психічних процесів та реалізувати цілеспрямований розвиток слабофункціонуючих психічних процесів за допомогою спеціально підібраних завдань на матеріалі іноземної мови.

Формуюча індивідуалізація спрямована на формування у студентів індивідуального стилю оволодіння іншомовним мовленням з урахуванням індивідуальних особливостей їх нервової системи, а також з урахуванням того стилю навчальної діяльності, який уже склався.

Слід зазначити, що розглянуті види індивідуалізації слід реалізувати в комплексі, адже й індивідуальні особливості людини мають формуватися комплексно.

Таким чином, впровадження кожного з видів індивідуалізації у практику буде мати свою специфіку навчання. Проте існують ще й певні загальні прийоми та засоби реалізації кожного з видів індивідуалізації навчання іншомовному мовленню на парі та у позааудиторній роботі.

Мотивуюча індивідуалізація. Розглянемо основні прийоми реалізації цього виду індивідуалізації: підбір мовленнєвих груп з урахуванням спільності інтересів та контексту діяльності; підбір варіантних мовленнєвих завдань, текстів для аудіювання і читання не тільки за вимогою програми, а й з урахуванням інтересів, бажань та уподобань студентів. Визначення варіативної послідовності опитування студентів під час виконання ними завдань мовленнєвої спрямованості залежить від їх життєвого досвіду, контексту діяльності та статусу як особистості в певному навчально-мовному колективі тощо [1].

Основними засобами реалізації мотивуючої індивідуалізації є тексти для аудіювання, тексти та книжки для читання, комплексні вправи для навчання та удосконалення студентами усного та писемного мовлення. Цей матеріал повинен не тільки сприяти формуванню ціннісних орієнтацій на оволодіння іншомовним мовленням, а й відповідати потребам та індивідуальним інтересам самих студентів.

Регулююча індивідуалізація. Основні прийоми цього виду індивідуалізації наступні: зміна обсягу, цілей, ступеня складності та режимів виконання рекомендованих студентам завдань і вправ з урахуванням загального рівня підготовки до конкретної пари з іноземної мови; зміна обсягу, цілей, ступеня складності та режимів виконання рекомендованих студентам завдань і вправ з урахуванням загального рівня володіння ними іншомовним мовленням, а також труднощі, які можуть виникати під час навчання певним іншомовним вмінням та навичкам; визначення оптимальної міри допомоги студентам з боку викладача; визначення оптимальної схеми послідовності опитування студентів з урахуванням їх підготовки до виконання конкретного завдання.

Досить ефективним засобом реалізації регулюючої індивідуалізації є підручник та адаптуючі роздавальні картки для навчання діалогічному мовленню.

Формуюча індивідуалізація. Використовує такі прийоми: об'єднання студентів у мовленнєві групи з урахуванням їх стилю оволодіння іншомовною діяльністю ("комунікативний" чи "некомунікативний" тип); розмежування режимів виконання та обсягу іншомовних вправ для студентів з різним типом оволодіння іншомовним мовленням; формування варіативних рекомендацій щодо формування індивідуального стилю оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю студентами комунікативного і некомунікативного типів; визначення раціональних завдань для студентів різних типів.

Одним із більш розповсюджених засобів реалізації формуючої індивідуалізації є адаптуючі роздавальні картки, які забезпечують зорову опору під час аудіювання.

Отже, слід зазначити, що реалізація розглянутих чотирьох видів індивідуалізації у комплексі сприяє удосконаленню практичних, виховних, загальноосвітніх і розвиваючих цілей навчання іншомовній мовленнєвій діяльності [6].

Використана література:

1. *Артемов В. А.* Психология обучения иностранным языкам : учеб. пособие / В. А. Артемов. – М. : Просвещение, 1969. – 279 с.
2. *Бех П. О.* Концепція викладання іноземних мов в Україні / П. О. Бех, Л. В. Биркун // Іноземні мови. – 1996. – № 2. – С. 3-8.
3. *Бондаренко А. Ф.* Социальная психотерапия личности (психосемантический подход) / А. Ф. Бондаренко. – К. : КГПИИЯ, 1991. – 189 с.
4. Державна національна проєкція "Освіта". Україна ХХІ століття. – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
5. *Зимняя И. А.* Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1985. – 160 с.

6. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку / И. А. Зимняя. – М. : Русс. язык, 1989. – 221 с.
7. Пенькова О. В. Формирование умений делового общения у студентов неязыковых вузов средствами иностранного языка : автореф. дис. канд. пед. наук / О. В. Пенькова. – Волгоград, 1999. – 26 с.
8. Педагогіка і психологія. – К. : Педагогічна думка, 2000. – 412 с.

Америдзе О. С., Павлович А. В. Основные аспекты индивидуализации обучения иноязычной речи в неязыковых высших учебных заведениях.

Авторы обосновывают целесообразность индивидуализации обучения иноязычной речи в неязыковых высших учебных заведениях. В статье рассматриваются основные виды индивидуализации учебного процесса и пути их реализации.

Ключевые слова: индивидуализация, личностно ориентированные технологии, личностно ориентированное образование, дифференцированный подход.

Ameridze O. S., Pavlovich A. V. Basic aspects of individualization of foreign speech teaching at higher nonlinguistic educational institutions.

The authors substantiate expediency of individualization of foreign speech teaching at higher nonlinguistic educational institutions. Main types of teaching process individualization and means of its realization are considered in the article.

Keywords: individualization, personality oriented technologies, personality oriented education, differentiated approach.

Білер О. С.

Українська інженерно-технічна академія

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

У статті розглянуто сучасні наукові підходи до професійно-орієнтованого навчання за допомогою комп'ютерних технічних засобів.

Автор аналізує різні поняття комп'ютерні технології, наводить своє розуміння цього поняття, висвітлює різні технологічні прийоми, націлені на розробку якісних навчальних матеріалів з застосуванням комп'ютерних технічних засобів та виокремлює існуючі недоліки використання цих засобів у навчальному процесі.

Ключові слова: комп'ютерні засоби навчання, професійно-орієнтоване навчання, майбутні фахівці, вища освіта.

Мінливі соціально-економічні умови сьогодення й нові пріоритети освіти, пов'язані із зміною освітніх парадигм, що фіксують перехід від масово-репродуктивних форм і методів викладання до індивідуально-творчих, зростаючі вимоги до рівня загальнокультурної і спеціальної підготовки випускників ВНЗ, підготовка майбутніх фахівців до професійного компетентного входження в ринок праці з міцно сформованими потребами в постійній професійній самоосвіті обумовлюють об'єктивну необхідність у професійно-педагогічній науковій підготовці.

Разом з тим, стрімкий розвиток мультимедійних технологій призводить до значної перебудови інформаційного середовища сучасного інформаційного суспільства, відкриваючи нові можливості, що знаходить своє відображення у сфері освіти.

Згідно з аналізом літературних джерел цією проблемою займалися такі сучасні дослідники як А. А. Андрєєв, Я. А. Ваграменко, Л. Х. Зайнутдінова, Б. І. Канаєв, В. В. Карамзін, К. К. Колін, А. Ю. Кравцова, А. А. Ковалів, М. І. Лазарев, М. П. Лапчик, В. В. Лукин, В. Р. Майер, З. Ф. Мазур, Д. Ш. Матрос, С. В. Панюкова, Н. І. Пак, П. К. Петров, І. В. Роберт, І. В. Рум'янців, І. В. Соколова, Н. В. Софронова, Н. М. Стадник, В. Г. Сиричників, М. А. Щербаков та ін. Ці дослідники розглядали проблеми